

Secția II

EDUCAȚIE PENTRU DREPTURILE COPILULUI ÎN CONTEXTE CURRICULARE ȘI EXTRACURRICULARE

ASPECTS OF INVOLVING PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN KNOWLEDGE AND RESPECT FOR CHILDREN'S RIGHTS

ASPECTE DE IMPLICARE A ELEVILOR DIN CLASELE PRIMARE ÎN CUNOAȘTEREA ȘI RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI

Liliana SARANCIUC-GORDEA,
doctor, conf. Univ., UPS „I. Creangă”

CZU: 373.3.017.4

Summary: This article elucidates some scientific, normative and methodological aspects of the involvement of primary school students in the knowledge and respect of children's rights.

Rezumat: Articolul dat elucidează unele aspecte științifice, normative și metodologice de implicare a elevilor din clasele primare în cunoașterea și respectarea drepturilor copilului.

Key words: democracy, civic education, education for democratic citizenship, education for human rights, education for democracy and the rights of the child, social and civic competences.

Cuvinte-cheie: democrație, educație civică, educație pentru cetățenie democratică, educație pentru drepturile omului, educație pentru democrație și drepturile copilului, competențe sociale și civice.

O problemă tot mai des discutată în mediile educaționale este legătura dintre structurile, relațiile interne și funcționarea unei școli și cele existente în societate în ansamblu. Un punct de vedere larg acceptat este acela care promovează necesitatea *democratizării școlii* ca o condiție de *a-i pregăti pe elevi pentru viața într-o societate democratică* [7, p. 50]. Astfel, în mediul școlii, în timpul școlarizării prin procesul educațional de formare și dezvoltare a abilităților de viață, elevii:

- se familiarizează cu *participarea și democrația*, beneficiind de cursuri bine documentate despre democrație, participare și cetățenie și care permit realizarea dialogului, schimbului de opinii și participării;
- trăiesc experiența democrației în acțiune, susținută, încurajată și considerată a fi utilă participarea lor la luarea deciziilor prin *educație civică*;
- se implică activ în societate prin statutul juridic de cetățenie școlară - drepturi și libertăți acordate elevilor, un echilibru între drepturi și îndatoriri, asigurarea accesului la viața publică și participarea civică [8, p. 30].

Actualmente, procesul de pregătire pentru viața într-o societate democratică este interpretat ca unul de [6]:

- *educație pentru cetățenie democratică* (ECD) - se concentrează în primul rând asupra drepturilor, responsabilităților și participării active, în relație cu dimensiunea civică, politică, socială, economică, juridică și culturală a societății; se concentrează pe rolul tânărului cetățean în cadrul comunității;
- *educație pentru drepturile omului* (EDO) - are în vedere spectrul mai larg al drepturilor și libertăților fundamentale în fiecare aspect al vieții oamenilor; urmărește individul și identitatea lui, dorințele și nevoile, libertățile și responsabilitățile „privite prin prisma drepturilor omului.

Astfel, rolul școlii în realizarea ECD/EDO constă în organizarea sa nu doar ca un cadru al instruirii, ci și ca un spațiu al promovării relațiilor sociale eficiente. Prioritară devine învățarea și practicarea socială a unor valori fundamentale, de la cele tradiționale – respectul pentru părinți, comunitate locală, națiune – la cele afirmate în societatea democratică postmodernă, respectul față de celălalt, față de cei diferiți de tine, față de diversitatea culturală, etnică, politică, religioasă [4, p.69]. Acest context educațional este focalizat pe formarea/dezvoltarea *competențele civice* în rândul celor cinci categorii de competențe pentru promovarea culturii democratice și coeziunii sociale [1, p.9].

În plan național (g) *competențele sociale și civice* le regăsim stipulate la nivelul competențelor-cheie în *Sistemul de competențe pentru învățământul primar* din RM (2018) ca componentă a *Curriculumului Național pentru învățământul primar*: competențe transversale /transdisciplinare [2, p.11] circumscrise de „Profilul de formare al absolventului” ce proiectează *Idealul Educațional* ca „persoane angajate civic și responsabile” [2, pp.12-13]: persoane cu încredere în propriile forte; persoane deschise pentru învățare pe parcursul întregii vieți; persoane active, proactive, productive, creative și inovatoare; persoane angajate civic și responsabile. Aceste *competențe* fiind *achiziționate* la:

- *nivelul disciplinelor opționale* [3, p. 16]: Educație pentru drepturile omului; Cultura bunei vecinătăți; Educație interculturală. În sensul dat, autorii T. Șova, A. Cutasevici, O. Neamțu, I. Moldovanu susțin că, prin prisma ratificării de către Parlamentul Republicii Moldova (12.12.90) a Convenției cu privire la Drepturile Copilului, statul s-a angajat să facă aceste drepturi cunoscute tuturor – adulților și copiilor prin Disciplina opțională „Educație pentru drepturile omului” cl. I-IV. Astfel, disciplina, în opinia autorilor, este menită să contribuie la formarea competențelor civice ce țin de exercitarea drepturilor și responsabilităților omului – fundament al vieții într-o societate democratică.

În acest context, curriculumul „Educație pentru drepturile omului” cl. I-IV reprezintă o ofertă curriculară de disciplină opțională pentru învățământul primar care:

- solicită din partea copiilor, implicați în procesul de monitorizare a drepturilor omului/copilului, a unei intervenții focalizate pe studierea drepturilor omului la toate treptele de școlaritate, cu accent pe caracterul aplicativ al acesteia;
- pune accent pe dezvoltarea la elevi a comportamentului de respectare a acestora în medii și roluri sociale diferite prin actualitatea demersului de cunoaștere, explorare și experimentare a drepturilor omului;
- necesită familiarizarea copiilor, în calitate de titulari de drepturi, cu instrumentele naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului pentru a-și revendica drepturile;
- dezvoltă la elevii claselor primare un comportament prosocial, inerent cetățenilor comunităților democratice, pentru a aprecia gradul de respectare a drepturilor omului și lua atitudine civică în varii contexte și roluri sociale:

- *nivelul activităților transdisciplinare* [2, p. 246] prin conținuturi generice în direcția abordată: Educație patriotică; Educație interculturală; Educație pentru societate cu accent pe abordări flexibile care încurajează interacțiunea pozitivă, motivarea și implicarea elevilor în procesul propriei formări, valorificând în mod judicios elemente ale diferitor tipuri de învățare [2, pp. 248-250]: învățarea aventură/de tip expediționar; învățarea experiențială; învățarea prin colaborare; învățarea prin descoperire; învățarea prin cercetare; învățarea bazată pe probleme; învățare bazată pe proiect; învățarea bazată pe sarcini de lucru; învățarea prin excursii; învățarea în muzee/educația muzeală.

● *nivelul competențelor specifice*, concretizând unele domenii de cunoaștere în aria curriculară „Consiliere și dezvoltare personală” la disciplina școlară în clasele I-IV „Dezvoltarea personală” (DP în continuare) [2, p. 179]. Din perspectiva dată disciplina DP include *activități și experiențe* care au scopul de a dezvolta *competențe* necesare elevilor pentru *autocunoaștere, autoacceptare*, pentru un mod de viață sănătos și independent, *în devenirea lor ca cetățeni informați, activi și integri* care ar putea relaționa deschis și liber, demonstrând responsabilitate în luarea deciziilor de carieră și dezvoltarea personală pe parcursul întregii vieți [5, p. 227].

● *nivelul mediului educațional* promovând ideile unei clase și a unei școli prietenoase drepturilor copilului: Vocea elevilor - Consiliul Elevilor; Întâlnirile săptămânale cu toți elevii școlii; Implicarea părinților în procesul decizional; Implicarea comunității în viața școlii etc. [7, p. 56]. În sensul dat după A. Tîrcă [7, p. 51] democrația în școală se referă la:

Consultare și includere în luarea deciziilor pentru toți membrii comunității școlare, deoarece: vor sprijini atingerea obiectivelor de dezvoltare pentru că se simt incluși în luarea deciziilor; dacă li se dă o șansa să se implice, vor învăța deprinderi democratice; au dreptul să fie consultați.

Valori și principii democratice care sunt promovate la nivelul vieții școlare (o cultură democratică).

Participare activă la viața școlii/comunității. O școală democratică se caracterizează prin:

- practicarea unei învățări active și folosirea metodelor participative care dezvoltă deprinderile și atitudinile necesare într-o societate democratică: luarea deciziilor, gândire critică, spirit de echipă, toleranță etc.;
- climat care încurajează stima de sine, cooperarea, respectul pentru diferențe etc.
- un scop comun împărtășit de toți membrii comunității educaționale;
- dezvoltarea unei comunități profesionale a cadrelor didactice care să încurajeze dialogul, schimbul de experiență și cooperarea;
- implicarea părinților ca parteneri în procesul de educație prin informare, consultare, colaborare și includere în luarea deciziilor;
- implicarea factorilor comunitari în viața școlii;
- consultarea și includerea elevilor în luarea deciziilor;
- participarea elevilor la viața comunității (voluntariat, serviciu în beneficiul comunității).

Condițiile esențiale pentru democratizarea unei școli sunt practicarea unui management democratic și dezvoltarea unei culturi organizaționale care să încurajeze democratizarea școlii.

Astfel, cadrele didactice [9, p. 6], din învățământul general autohton, sunt obligate să dispună de *competențe profesionale de asigurare a mediului de învățare dezvoltativ* în vederea echipării elevilor cu competențe sociale și civice, prin strategii de interacțiune „în grup, prin cooperare, prin reciprocitate, în contextul alternării formelor de organizare” [9, p. 36].

Un model practic de implicare a elevilor din clasele primare în cunoașterea și respectarea drepturilor copilului cu scop de dezvoltarea valorilor și a competențelor pentru o viață demnă prin creșterea gradului de implicare a elevilor în cunoașterea și respectarea drepturilor copilului în clasele primare se va axa pe:

- elementele care duc la cunoașterea drepturilor omului și ale copilului: Dreptul la viață, Dreptul la sănătate, Dreptul la educație, Dreptul la informație, Dreptul la opinie și libertatea de exprimare, Dreptul la familie, Dreptul la ambianța ecologică;
- conceptele cheie în ECD/EDO [6]: Identitate; Diversitate și pluralism; Responsabilitate; Conflict; Reguli și lege; Guvernare și politică; Egalitate și libertate; Mass-media;

- prevederile teoretice și legislative cu privire la *Educația pentru democrație și drepturile omului/copilului* în plan internațional și național cu formarea competențelor elevilor pe dimensiunile: dimensiunea cognitivă - a învăța despre democrație și drepturile omului; dimensiunea participativă - a învăța pentru drepturile omului; dimensiunea culturală / dimensiunea bazată pe atitudini și valori a înțelegerii - a învăța prin drepturile omului, care au în vedere:

Promovarea înțelegerii drepturilor omului (individul este conștient de propriile drepturi și capabil să recunoască situațiile de încălcare a acestora);

Dezvoltarea competențelor pentru protecția drepturilor omului (individul știe cum să protejeze drepturile proprii și ale celorlalți);

Dezvoltarea respectului pentru drepturile omului (individul nu încalcă în mod voluntar drepturile celorlalți și este conștient de demnitatea proprie și a altora). În sensul dat, din perspectiva eticii profesionale, cadrele didactice și de conducere, pentru a le oferi elevilor oportunități corespunzătoare de învățate, vor valorifica trei principii: 1. Principiul neîndoctrinării. 2. Principiul discuției controversate. 3. Abilitarea elevilor de a-și promova interesele. Învățarea bazată pe sarcini de lucru și probleme cu specificul învățării constructiviste:

◆Elevii „construiesc” înțeles – descoperă și creează ceva nou iar profesorii le pot oferi elevilor sprijin printre altele, prin: crearea de oportunități de învățare; proiectarea de sarcini stimulative; instruirea prin intermediul mediilor și prin contribuții (prezentări) care reprezintă obiectele învățării; încurajarea și sprijinul oferit pentru creșterea stimei de sine a elevului.

◆Elevii „reconstruiesc” ceea ce au învățat – aplică și testează ceea ce au învățat. Cadrul didactic, la nivel de clasă/școală le oferă: oportunități de împărtășire, prezentare și discuție; testare și evaluare formală; activități de tip portofoliu; proiectarea unor sarcini stimulative, de exemplu prin proiecte.

◆ Elevii își „deconstruiesc” sau își critică propriile rezultate sau pe ale celorlalți. În lipsa acestui element al revizuirii și testării critice, orice efort de învățare ar deveni irelevant pentru societate și pentru elevii înșiși. În cazul acesta, învățarea are și o dimensiune socială.

- utilizarea strategiilor educative de micro-grup, activ-participative, cooperative, colaborative, parteneriale și socializante prin implicarea elevilor în activități ce presupun cooperare pentru rezolvarea unor probleme, activități prin care pot învăța să negocieze, să asculte, să accepte opinii diferite, indiferent de statutul sau rolul pe care îl dețin în grup și sarcini de lucru în perechi sau grupuri mici;

- utilizarea strategii de evaluare a activităților de cunoaștere și respectare a drepturilor copiilor: criteriul social, criteriul individual, criteriul obiectiv, oferind elevilor oportunități de autoevaluare și evaluare colegială (peer evaluation) constructivă, ambele perspective contribuind la consolidarea abilităților de reflecție ale elevilor și încurajând învățarea autodeterminată, conștientă și responsabilă.

În continuare urmează detalierea unor secvențe de activitate în direcția abordată la disciplina DP în cl. II:

Subiectul „Ce și care sunt drepturile copilului?”:

Unități de competențe: 1.2.

Obiectivele lecției. La finele lecției elevul va fi capabil să: O. 1. să explice, în cuvinte proprii, noțiunea de drept; O.2. să listeze articolele din Convenția cu privire la Drepturile Copilului; O.3. să identifice drepturi de bază pentru vârsta lor din Convenție; O.4. să argumenteze importanța

fiecărui drept pentru vârsta lor din Convenție; O. 5. să determine cine este responsabil de realizarea drepturilor copilului.

În Evocare, pasul „Implică-te!” elevii așezați pe scaune, într-un cerc, sunt rugați să propună propria definiție a dreptului/drepturi. Discuție dirijată: Ce înțelegeți prin noțiunea de „drept”? Ce reprezintă un drept? Pe final, fără a subestima ideile elevilor se concluzionează că drepturile sunt necesitățile de bază ale oamenilor, standarde minime de viață și se deduce împreună cu elevii că drept înseamnă: demnitate, echitate, respect pentru fiecare, legea pentru toți, indiferent de funcție, statut social etc.

În Realizarea sensului, pasul „Informează-te!” se valorifică conținutul de informare prin ascultare activă cu mijloace tehnice disponibile: *Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului este un acord internațional, care stabilește ce drepturi au copiii din întreaga lume. Convenția a fost necesară pentru ca toți copiii să fie protejați, să se dezvolte și să participe, fără discriminare.* La pasul „Procesează informația!” elevii, individual, elaborează o listă a drepturilor pe care ei le consideră de bază vârstei, folosind cardurile „Dorințe și Necesități”, utilizând desenele realizate acasă ca un punct de plecare. În urma prezentării produselor, prin metoda excluderii, se stabilește o listă comună. Problematizarea: „– Credeți că lista noastră este diferită de lista realizată de elevi din altă țară? Argumentați?”. Se formează grupuri de lucru pentru a scrie fiecare drept din listă pe foi/fâșii aparte. Să discute în grup, se negociază pentru a lua decizii în ce privește ierarhizarea/plasarea în ordinea importanței a drepturilor pe care le au. Se prezintă produsul de grup elaborat și se abordează cele mai importante, 5 drepturi, în opinia elevilor prin argumentul „De ce ai gândit așa?”.

În Reflecție, pasul „Comunică și decide!”, păstrând aceeași componentă de lucru în grup, se solicită elevilor să consulte Convenția (fiecăru grup explorează un anumit număr de articole din cele 30. Ex.: 6 grupuri: grupul nr. 1 lucrează cu articolele 1–5; grupul nr. 2 cu articolele 6–11 etc.) și să explice, prin cuvinte proprii, de ce/cum? activitatea derulată îi ajută să detecteze drepturile pentru copii. Pentru sarcina dată elevilor li se oferă timpul necesar pentru ca fiecare grup să consulte articolele distribuite și să ilustreze conținutul/esența acestora. După ce elevii consultă Convenția, discută în grup despre ce conține fiecare articol, se distribuie Fișa de lucru cu imaginea unui balon cu aer cald, în format A4, și se explică că balonul fiecărui grup pierde aer, iar pentru a se menține în zbor ei trebuie să ușureze povara! Din articolele explorate ei trebuie să selecteze doar un singur articol, pe care ar dori să-l păstreze, iar restul să le „arunce peste bord”. Echipele sunt informate că au la dispoziție 5 minute pentru a negocia și a lua o decizie colectivă despre acel „unic” articol justificând alegerea. De asemenea, se poate opta pentru o altă modalitate de a ajunge la un consens/decizie (de ex., prin vot, consens/aprobare unanimă etc.) pe finalul activității de grup, se solicită elevilor să se întrunească, de regulă în fața clasei, formând un grup mare unde fiecare echipă să argumenteze opțiunea pentru un articol din Convenție. Pe finalul activității se sugerează elevilor să-și imagineze că întregul grup este într-un singur balon și continuă să piardă aer. Dacă ar putea să păstreze doar un singur articol, care ar fi acela? De ce?. Feedbackul oferit de învățător: nu există drepturi mai importante și mai puțin importante. Nerespectarea unui drept poate afecta alte drepturi.

Pentru pasul „Apreciază!” prin debriefing: „– De ce este important să ne cunoaștem drepturile?; – Cine este responsabil de informarea copiilor despre drepturile lor?; – De ce copiii trebuie să aibă drepturi?;– Cine este responsabil de asigurarea drepturilor copiilor?”.

În Extindere, pasul Acționează! se va solicita elevilor acasă să discute cu părinții despre cele abordate în clasă, despre Convenție și importanța ei.

Referințe bibliografice:

1. Brett, P., Mompoin-Gaillard, P., Salema, M. Cum pot toți profesorii să sprijine educația pentru cetățenie și drepturile omului: un cadru pentru dezvoltarea competențelor/trad. Claudia Butnaru. București: Editura Universitară, ISBN 978-606—91-878-8, 2013.
2. <https://rm.coe.int/cum-pot-toti-profesorii-sa-sprijine-educatia-pentru/16807434ba>
3. Curriculum Național. Învățământul primar. Chișinău, 2018, Aprobata la Consiliul Național pentru Curriculum (Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018).
4. https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_primare_site.pdf
5. Curriculum Național Planul-Cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal anul de studii 2021–2022. Chișinău: MECC, 2021.
6. https://mecc.gov.md/sites/default/files/plan-cadru_2021-2022_pt_siteul_mecc_plasat_la_20.04.2021.pdf
7. Educația în bioetică și drepturile omului. București: Institutul Național pentru studii de opinie și marketing. 2005.
8. Ghid de implementare a curriculumului pentru învățământul primar, Chișinău, 2018. https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_curriculum_primare_rom_5.pdf
9. Living Democracy » Textbooks » 4. Drepturile copiilor: experimentare, cunoaștere și aplicare.
10. <https://www.living-democracy.com/ro/textbooks/volume-5/part-2/teachers-background-information-4/>
11. Management educațional. Inovație și performanță în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice din mediul urban. București: Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului Unitatea de Management al Proiectelor cu Finanțare Externă, 2011.
12. <http://mentoraturban.pmu.ro/sites/default/files/ResurseEducativale/Modul%207%20Management%20educational.pdf>
13. Milicenco, S., Semeniuc, N., Modele și practici de participare a copiilor la viața socială. Chișinău: Rev. Asistență Socială și Sociologie seria „Științe sociale”. ISSN 1857-2081, 2010.
14. <http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/04.-p.27-34.pdf>
15. Standarde de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general. Aprobata la ședința Consiliul Național pentru Curriculum, proces-verbal nr. 18 din 03 iulie 2018; prin Ordinul ministrului educației, culturii și cercetării nr. 1124 din 20 iulie 2018. https://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_de_competenta_profesionala_ale_cadrelor_didactice_din_invatamantul_general.pdf
16. Terguță, V. (coord.). Educație pentru drepturile omului. Clasele I–IV. Curriculum. Ghidul învățătorului. Chișinău: Editura: GUNIVAS, CZU 37.015:341.231.14(072), 2019
17. https://amnesty.md/wp-content/uploads/Educatie-pentru-Drepturile-Omului_Ghidul-invatorului_cl-I-IV.pdf